

Fenomen novog vala i njegova recepcija kod mladih danas

Kokir, Sandra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:313975>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-10**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Sandra Kokir

**FENOMEN NOVOG VALA I NJEGOVA RECEPCIJA KOD
MLADIH DANAS**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**FENOMEN NOVOG VALA I NJEGOVA RECEPCIJA KOD
MLADIH DANAS**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Davorka Vidović

Studentica: Sandra Kokir

Zagreb, 2023.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam diplomski rad „Fenomen novog vala i njegova recepcija kod mladih danas“, koji sam predala na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Davorki Vidović, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mom autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštovala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16.-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Sandra Kokir

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Teorijsko-konceptualni okvir i kontekst	2
2.1. Novi val - značenje i određenja	2
2.2. Nastanak novog vala i društveno-politički kontekst	3
2.3. Novi val u Jugoslaviji i Hrvatskoj	4
2.3.1. Kratki pregled aktera novog vala	6
2.3.2. Komisija za šund	9
3. Neka obilježja mladih u suvremenoj Hrvatskoj.....	10
3.1. Glazbene preferencije mladih.....	12
3.2. Mladi danas i glazba novog vala	15
4. Metodologija istraživanja.....	16
5. Rezultati istraživanja.....	18
5.1. Razumijevanje i doživljaj novog vala- utjecaj	19
5.2. Prepoznavanje društvene kritike i bunta-sličnosti i razlike.....	20
5.3. Prepoznavanje obilježja glazbenog žanra i stila-asocijacije.....	22
6. Rasprava.....	24
7. Zaključak.....	27
8. Literatura.....	29
Sažetak.....	32
Abstract.....	33

1. Uvod

U razdoblju krajem 70-ih godina do sredine 80-ih pod utjecajem Zapada, na jugoslavensko područje se širi fenomen novi val. Izvorno nastao u Velikoj Britaniji, no kasnije se proširio i dalje. Njegov je izražaj obuhvatio razna područja kulture i umjetnosti, a u ovom radu ćemo se fokusirati prvenstveno na glazbu novog vala. To što je nastao prije više od 40 godina, ne umanjuje njegovo značenje i utjecaj danas. Novi val i dalje je tema rasprava što kod starijih, što kod mlađih generacija. Kod starijih budi osjećaj nostalgije, dok kod mlađih ostaje taj duh bunta kroz glazbu. Budući da je Novi val obilježio turbulentno vrijeme Jugoslavije, vrijeme zaokupljeno teškom ekonomskom situacijom i društvenim problemima, danas ga se često može naći u raznim dokumentarnim filmovima, medijima i serijama.

Kroz glazbu i pjesme, bendovi novog vala nastojali ukazati na probleme i nelogičnost socijalističkog režima, na manjak slobode govora i slobode izbora, na manjak prava i manjak mogućnosti. S obzirom na utjecaj novog vala na društvena gibanja osamdesetih, namjera je ovog rada utvrditi koliko su prisutni odjeci novog vala danas, odnosno kako mladi danas razumiju novi val i kakvo značenje za njih imaju poruke i društveno-politički naboj novog vala. Kako glazba novog vala spada u glazbene preferencije autorice rada, dodatno je bila motivirana istražiti dublje kakva je recepcija ove glazbe među njenim vršnjacima.

Rad je strukturiran u sedam poglavlja. U prvom poglavlju cilj je opisati sam pojam novog vala i njegova obilježja. Drugo poglavlje u fokusu će imati društveno-politički kontekst stvaranja novog vala u Velikoj Britaniji, Jugoslaviji i Hrvatskoj te djelovanje aktera odnosno bendova novog vala. Treće će poglavlje nastojati objasniti današnja stajališta mladih i njihove glazbene preferencije. U četvrtom poglavlju rad će biti orijentiran na metodologiju samog istraživanja. Istraživanje je provedeno putem intervjua deset ispitanika o temi novog vala. Kroz kvalitativnu metodu, cilj će biti doći do rezultata koji će biti objašnjeni u petom poglavlju. Kroz šesto poglavlje, odnosno raspravu, nastojati će se povezati dobivene rezultate sa već postojećom literaturom, dok će posljednje poglavlje biti zaključak čitavog rada.

2. Teorijsko-konceptualni okvir i kontekst

2.1. Novi val - značenje i određenja

Novi val glazbena je i kulturna struja nastala u Europi sredinom 70-ih godina i nastavio se kroz 1980-e. (Reynolds, 2005: 358). Smatra se reakcijom na prethodnu glazbenu struju točnije „klasični“ rock te kao takav je predstavljao prekretnicu u popularnoj glazbi. Neki od najpoznatijih predstavnika novog vala potječu iz Velike Britanije, a radi se o glazbenim sastavima The Police, The Clash, Blondie, Sex Pistols i drugima. U širem smislu, novi je val bio dio šireg društvenog pokreta koji je tražio promjene u društvu. Novi je val predstavljao reakciju na već spomenuti prethodni glazbeni pokret zvan „klasični“ rock, koji je bio vezan u konzervativne društvene vrijednosti. Cilj mu je bio suprotstaviti se tim vrijednostima i zagovarati progresivnije ideje kao što su ravnopravnost spolova, multikulturalizam i antiratne poruke. Prema tome, ovaj je pokret bio inspiriran radikalnim političkim teorijama i kritikom kapitalističkog sustava. Njegova glazba i poruke predstavljale su važan dio glasa mladih koji su tražili promjene i borili se za širenje prava i slobode.

Počeci novog vala nisu prvo stvoreni u području glazbe, već u širem okviru umjetnosti odnosno u području filma. Pred kraj 50-ih godina novi je val označavao ime za „skupinu mladih sineasta koji su se u pojavili u francuskoj kinematografiji“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021.). Njihov je cilj bio dovesti do promjena u razumijevanju filma. „Odnosilo se to na zamisli o učinkovitijoj i jeftinijoj proizvodnji i metodama (uzor im je bio J.-P. Melville), na suprotstavljanje tzv. scenarističkoj kinematografiji (*cinéma d'adaptation*), u kojoj je redatelj tek puki uprizoritelj teksta“ (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021.) Kako neki autori naglašavaju važno je razumjeti kako se termin novi val „u trenutku kada se pokret nalazio na vrhuncu poprilično miješao s punkom (bilo u svjetskom kontekstu, bilo u jugoslavenskom), da bi tek devedesetih godina prošlog stoljeća i početkom 21. stoljeća, s vremenskim odmakom, nastala jasnija distinkcija između ova dva glazbena pravca“ (Šimonović, 2021: 20).

Za razumijevanje fenomena novog vala i njegove recepcije kod publike, važno je prepoznati kako se radi o pokretu koji se odlikovao modernim pristupom umjetnosti i suprotstavljao se tadašnjim društvenim normama i tradicionalnom načinu života i umjetnosti. „Iz pogleda sociologije, novi je val potrebno interpretirati kao subkulturni i urbani fenomen koji se otvoreno suprotstavlja roditeljskom i dominantnom socijalističkoj kulturi“ (Božilović, 2013: 70).

2.2. Nastanak novog vala i društveno-politički kontekst

Nastanak fenomena novog vala u čitavom svijetu, a ponajprije na području Velike Britanije vežemo uz kasne sedamdesete te početak osamdesetih godina 20. stoljeća. Društveno-politički kontekst tog vremena obilježen je nestabilnošću i ekonomskom krizom. Tijekom 1970-ih, Britanija se suočavala s ekonomskim problemima, visokom nezaposlenošću i društvenim nemirima (Savage, 1991).

Prema Pavela, Velika je Britanija nakon drugog svjetskog rata 1945. godine zakoračila u veliku ekonomsku krizu. Na čelo dolazi laburistička stranka sa premijerom Clementom Attleejem. Započinju pregovori o ulasku u NATO savez, te pregovori o ulasku u Europsku ekonomsku zajednicu. Uloga Velike Britanije uvelike je oslabljena te nailazi na otpor ostalih članica Europe. Kao pokazatelj na to, Francuska je odbila njezin ulazak u Europsku ekonomsku zajednicu 1963. godine, te Velika Britanija pristupa tek 1973. godine. Počinje ekonomska kriza koju je pratila visoka inflacija, društveni nemiri od strane Irske revolucionarne vojske prema britanskoj vlasti te također loša migrantska politika koja je migrante okarakterizirala kao negativan faktor. Započeli su i radnički štrajkovi, nestašica hrane i zatvaranje bolnica i obrazovnih ustanova (Pavela, 2021:8-9). Kao glas spasa, dolazi Margaret Thatcher te se pojavljuje neokonzervativna ideologija zvana *tačerizam* čija su odličja bila privatni sektor, slobodno poduzetništvo, ograničena uloga države. Također, uvela se i privatizacija državnih tvrtki koja je, makar naišla na kritike radničke klase, povećala produktivnost rada, rastom BDP-a i smanjenjem stope nezaposlenosti (Pavela, 2021:10).

Ovakva situacija stvorila je osjećaj nezadovoljstva među mladima, koji su svoje nezadovoljstvo pokušavali izraziti kroz glazbu i umjetnost. Među prvima se tada javljaju Johnny Rotten i njegova grupa Sex Pistols, koji postaju jedni od glavnih predvodnika novog vala. Kroz svoje pjesme iskazivali su silnu frustraciju i ogorčenost, a zbog žestine svog izraza, Sex Pistols su postali jedan od simbola anarhije i pobune. Punk glazbu, čiji su predstavnici, karakterizira energična, agresivna, bučna, kratka i naglašeno pojednostavljena izvedba brzog tempa, a tekstovi pjesama tematiziraju urbanu svakodnevnici, reflektirajući cinizam i skepsu prema prevladavajućim društvenim i moralnim vrijednostima, te političkom establišmentu (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021).

Predvodnik Sex Pistolsa, Johnny Rotten predstavljao je, odnosno pokušao je predstaviti dozu otpora političkom vodstvu Velike Britanije svojim „ljutitim tekstovima, indirektnim prijezirom i neformiranom političkom mišlju i zvucima očaja (Fryer, 1986: 2). „Pjesme poput „Anarchy in

the UK“ i „God save the Queen“ bile su osnovna ekspresija nezadovoljstva te jecaji iz srca više nego iz glave“ (Fryer, 1986: 2). Uočava se negativan stav prema svemu britanskom, što pankeri vide u pozitivnom svjetlu (Hebdige, 1979: 64).

Paasche kaže da „Cateforis vidi novi val kao kulturnu formaciju u kojoj su glazbenici, tisak, glazbena industrija i fanovi diskurzivno konstruirali žanr čiji je jedini zahtjev bio samosvjestan izbor biti moderan, bilo da to znači pogled prema budućnosti ili pogled unatrag na novije modernosti prošlosti“ (Paasche, 2012: 587). Prema Hebdige, punk i punk društvo bilo je smatrano predstavnikom ništavila koje se uočava u načinu odijevanja (lanci i remenje) (Mitrović, 2022: 13 prema Hebdige, 1979: 63).

2.3. Novi val u Jugoslaviji i Hrvatskoj

Društveno-političke okolnosti u Jugoslaviji bile su drugačije od onih u Britaniji, ali su također igrale važnu ulogu u nastanku novog vala. U vrijeme kada je novi val nastajao u Jugoslaviji, zemlja se nalazila u fazi društvenih i političkih promjena. Nakon smrti Josipa Broza Tita 1980. godine, Jugoslavija se našla u ekonomskim problemima te u rastućoj nacionalističkoj napetosti među republikama. Tijekom 70-ih godina Jugoslavija se našla u velikoj krizi s iznimno velikim financijskim dugovanjem. Dolazi do problema u održivosti domaće proizvodnje i uvozu proizvoda te do ogromnog nedostatka primarnih namirnica kao što je ulje, šećer, toaletni papir, kava itd. (Mihaljek, 2015.: 6 prema Matković, 2002). Takav je društveno-ekonomski kontekst bio plodno tlo za nastanak novog vala, kao okvira kroz koji su mladi mogli izraziti nezadovoljstvo i otpor. Osim toga, nakon smrti Josipa Broza Tita, Jugoslavija se sve više počela okretati prema Zapadu što je označilo i kraj „titoizma“ i liberalizaciju prostora za društvenu kritiku. To je obilježilo okvire za nastanak punka i novog vala, koji su istodobno bili protivnici kapitalizmu na Zapadu, i kritičari socijalizma u Jugoslaviji (Božilović, 2013.: 74).

Kulturni utjecaj novog vala bio je od velike važnosti budući da je uvelike utjecao na tadašnju mladež i njihov način promoviranja vlastitih vrijednosti i stavova. Novi val nije kod svih prepoznat u svijetlom ruhu. Naprotiv, bio je osuđen od strane konzervativnih struja čija se misao bazirala na neprihvatanju novog vala te ukazivanja na njegov nepristojan ton i nemoralno ponašanje. Božilović također kaže da je novi val bio cilj mladih ljudi da stvore svoj identitet (Božilović, 2013: 70). „Uglavnom se radilo o mladima, u principu apolitičnim, ili o mladim studentima, kojima je bilo stalo da sebi stvore slobodan prostor i izgrade osobni identitet. To je

impliciralo ironičan stav prema zvaničnoj kulturi koja je smatrana ukočenom i staromodnom, ali ne i suprotstavljenost per se Titovom socijalizmu“ (Kyaw, 2009: 86).

Osim prepoznatljivih obilježja žanra, pokret novog vala bio je povezan s društveno-političkim promjenama u zemlji. Ideja jednakosti i socijalne pravde bile su važne poruke koje su se često pojavljivale u pjesmama novog vala. Mnogi su akteri novog vala kritizirali tadašnji politički sustav i društvene probleme, poput nezaposlenosti, korupcije i siromaštva (Barić, 2011). Neki autori ističu kako se radi o kulturnom pokretu koji je bio izraz želje mladih da se oslobode društvenih ograničenja i da izraze svoje ideje i stavove kroz glazbu (Mihaljević Jurković, 2017). Kao takav, novi val u Jugoslaviji bio je simbol mladosti, slobode i otvorenosti prema novim idejama.

„Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina pojavljuje se generacija mladih ljudi koji će postati glavna kreativna snaga u stvaranju novih vrijednosti koje se ogledaju kroz razne umjetnosti, posebice glazbu, a čija će originalnost presudno utjecati na kulture u svim jugoslavenskim republikama“ (Božilović, 2013: 74). Mladi u Jugoslaviji htjeli su se povezati sa svjetskim trendovima, a glazba novog vala za to je bila dostupan put. Također, kada govorimo o životu mladih u Jugoslaviji za vrijeme 80-ih godina možemo uvidjeti da „usprkos ekonomskoj i političkoj krizi u zemlji, nestašici svega potrebitoga, redukcijama, cenzuri i brojnim drugim represivnim mjerama od strane režima, mladi tih godina nisu propuštali priliku da se zabavom, a ponajviše glazbom udalje od svih loših strana osamdesetih“ (Habuš, 2016: 41). Novi val za mlade u 80-im godinama ukazivao je na nužnost društvenih i političkih promjena. „Naime, upravo je Novi val i masovno okupljanje mladih na ulicama bio povod za razvojem njihovog djelovanja, a kasnije i utjecaja na bitna pitanja vezana uz državu i vlast“ (Habuš, 2016: 42-43).

Dok je u drugim zemljama u kojima se pojavio nov val nosio intenciju pobune protiv sistema i nastojanja da se taj sistem promijeni, novi val u Jugoslaviji to nije imao za cilj. Njegov cilj bio je više ukazati na nelogičnost i satiričnost tadašnjeg sistema, a ne nužno njegov prekid (Šimonović, 2021.: 23). Vesić tako tvrdi da bi do novog vala, odnosno punka u Jugoslaviji došlo i bez utjecaja Zapada te tvrdi kako je novi val u Jugoslaviji bila „kulturalna pobuna protiv gluposti sistema, bez namjere da je osporava“ (Vesić, 2020: 287). Ono što je nedostajalo u tadašnjem sistemu je iskustvo osobne slobode. Revolucija nije bila njihovo rješenje. Rješenje se pronalazilo u suosjećanju i udruženju s fokusom na nužnost slobodnog i demokratskog načina života koji je podrazumijevao slobodu govora i pravo na izbor. Budući da je novi val bila pobuna mladih protiv sistema, razlog pobune bio je manjak slobode. Prema tome Vesić kaže da „unutar jednog režima koji nije više bio totalitaran, ali je i dalje bio neslobodan, pogrešno se

razumjelo da bez političkih nema ni osobnih sloboda“ (Vesić, 2020: 21). Vesić tako nastavlja i kaže da je „novi val pojedinca oslobađao od straha od osvajanja osobnih sloboda neovisno o režimski proklamiranim dometima kolektivnih sloboda“ (Vesić, 2020: 21). Ono što je novi val svojedobno propagirao bilo je širenje mogućnosti slobode izražavanja, ali i slobode govora.

Također, Vesić tvrdi da postoje različita mišljenja o tome je li novi val opće doveo do nekih ekstremnih promjena. Dok jedni tvrde da je uvelike utjecao na promjenu režima, drugi smatraju da to nije zapravo točno. No, postoji slaganje oko toga da je novi val , utjecao na veće slobode govora u ondašnjoj Jugoslaviji (Vesić, 2020: 289). Iako je izrugivanje sistema društveno-političkog poretka bilo zabranjeno i kažnjivo, glazbenici su ipak uspjeli otvoriti nedostižne tabu teme i izrugivati ono što je režim postavio kao nedodirljive političke teme. „Vrlo važno je naglasiti činjenicu da su vrijednosti o kojima se pjevalo u rock pjesmama bile u velikoj suprotnosti sa etabliranim vrijednostima socijalizma, pa su tako brojni rock-glazbenici morali povlađivati režimu kako bi se što češće mogli pojaviti na televizijskim i radijskim postajama (npr. obrade partizanskih pjesama ili pjesama s omladinskih radnih akcija)“ (Berislavić, 2020: 5 prema Janjetović, 2011: 152-154). „Njihov odnos prema državi bio je dvosmislen – njihovo djelovanje financirala je i subvencionirala država, dok su istovremeno mnogi od njih kontinuirano kritizirali sustav i mentalitet i/ili sebi krojili prostor u kojem su mogli živjeti apolitično "drugdje"- mikropolitika slobodna zona“ (Pavković, 2021: 85).

2.3.1. Kratki pregled aktera novog vala

U sedamnaestom izdanju Poleta (novina pokrenutih od strane CKD-Centar za kulturnu djelatnost) nailazimo na bendove koji će kasnije činiti novi val (Hodžić, 2014: 20). Među najpoznatijima bili su Bijelo dugme, Buldožer, Azra, Parafi, Prljavo Kazalište, Zabranjeno pušenje itd. Razlog odabira ovih bendova leži u njihovom utjecaju. Spomenuti bendovi prolazili su kroz cenzuru i zabranjivanje od strane vlasti zbog tekstova pjesama i prozivanja režima. Jedan od takvih utjecajnih bendova na prostoru bivše Jugoslavije bilo je i Bijelo dugme. Bijelo dugme steklo je svoju reputaciju na temelju suprotstavljanja tadašnjem socijalističkom režimu. Tekstovi su bili poprilično kritički nastrojeni prema političkoj korupciji i društvenim nepravdama koji su obilježile tadašnje doba Jugoslavije. Svoju slavu stekli su dakako i na modernom zvuku i vizualnom stilu, što je privuklo pažnju mladih ljudi. Njihovi koncerti bili su glavna mjesta okupljanja mladeži sa zajedničkim stavovima (Janjetović, 2007: 63-65).

Jedan od prilično utjecajnih bendova novog vala bili su grupa Buldožer. Njihovi tekstovi bili su provokativni i često su se bavili socijalno-političkim temama, uključujući kritiku tadašnjeg režima. Bio je poznat i po svom društvenom utjecaju. Tekstovi sa iznimno kontraverznim stilom nailazili su na otpor od strane tadašnje vlasti. Ali, to nije previše utjecao na odluke mladih o tome koga će i čije pjesme slušati. Mladi ljudi identificirali su se sa Buldožerom i njihovim idejama, što je doprinijelo njihovom društvenom utjecaju u Jugoslaviji (Janjatović, 2007: 77-80). Što se tiče političke situacije, navodi se da su javni nastupi Buldožera često bili zabranjivani, a članovi benda bili su uhićivani i mučeni zbog svojih stavova. Sa ovim podacima, lako se može uočiti i zaključiti stav tadašnjeg režima prema ljudima koji su bili željni promjene (Šimonović, 2021: 10-11 prema Vesić, 2020: 24-25).

U kasnim 1980-ima, tijekom političkih previranja u Jugoslaviji, Buldožer je bio jedan od najglasnijih glasova koji su pozivali na promjenu političkog sustava. Njihova pjesma „*Zaželi sreću drugima*“ postala je himna mirne revolucije koja je težila padu komunističkog režima. Kontroverznim albumom „*Pljuni istini u oči*“ Vesić kaže kako je bio od velike važnosti za sam razvoj novog vala (Vesić, 2020). „To je bio programski album čija je ideja od prve do posljednje vinilne brazde klasična ikonoklastika, potpuno nepoštovanje vrijednosti sustava. Napravili su komediju od svega čega su se sjetili“ (Šimonović, 2021: 10 prema Vesić, 2020: 24-25). Samim time, doveli su do nove vrste slobode, odnosno slobode izražavanja unutar rock glazbe gdje je cilj bio svakoga ismijati i prozvati, ali kroz pristojan satiričan način (Šimonović, 2021: 10-11).

Grupa Pankrti također su imali izniman utjecaj na društvo. Jedan od primjera je da se u njihovim pjesmama lako mogla uočiti frustriranost stanjem u državi, a jedna od takvih pjesama je i pjesma Sedemnajst, pjesma s prvog albuma Dolgcajt, koja kritizira i ismijava karijerne kadrove „Saveza socijalistike omladine Slovenije“ koji su ekvivalent profesionalnoj omladini (Mulej, 2011: 379). Pokazatelj oštrote režima moglo se uočiti u činjenici da su članovi Pankrta kasnih 70-ih bili praćeni od strane agenata tajne policije, a i morali su pripaziti na tekstove koje pišu kako ne bi bili cenzurirani ili čak i neobjavljeni (Mulej, 2011: 383 prema Žerdin, 2002).

Problemi tadašnjeg vremena također su se mogla uvidjeti u bezposljedičnom maltretiranju „punkovske“ omladine od strane UDBE i policije te natjerani na priznanje da sudjeluju u „kontrarevolucionarnim“ aktivnostima optuženi da stvaraju Slovensku Nacionalnu Socijalističku Pariju (Mulej, 2011: 384). Cilj je bio optužiti ih za crtanje svastika te povezivanja punk sa nacističkim ciljevima. To je na posljetku natjeralo mlade na pobunu budući da je išta povezano sa punkom izazivalo strah na ulicama. Mladi to nisu dopustili. Pronašli su spas u

Studenskom Kulturnom Centru i Radio Študentu koji su im čuvali leđa i nastavili s organizacijom punk koncerata (Mulej, 2011: 384).

Također, Prljavo Kazalište, kao jedan od najpopularnijih bendova u Jugoslaviji u 80-im godinama 20.stoljeća, njihova glazba i tekstovi imali su velik utjecaj na mlade. Teme kao što su siromaštvo, nezaposlenost, korupcija i politička represija predstavljale su srž njihovih pjesama. Samim time, mladi su se mogli poistovjetiti s ovim temama te im je pružen osjećaj zajedništva slušajući njihove pjesme (Ramet, 2005: 71). Prljavo je kazalište ujedno bilo poznato po svojim kontroverznim nastupima. Koncerti prepuni energije, ekstaze i oduševljenja te korištenje pozornice kao platforme na kojoj nije bilo zabranjeno izraziti svoje mišljenje bilo je simbol „Prljavca“. Ponekad bi zbog takvih stajališta njihovi koncerti naišli na otpor od strane vlasti iz, dakako, političkih razloga.

Prljavo Kazalište uvelike je utjecalo na društvo tadašnjeg vremena budući da je vrijeme kada su se pojavili bilo vrijeme u kojoj je sloboda govora bila nepoznanica, a pjesmama „Crno-bijeli svijet“ i „Heroj ulice“ nastojale su ukazati prvenstveno na taj veliki nedostatak. Fokus je bio na društvenim nepravdama i problemima. Još jedna i vrlo vjerojatno najpoznatija pjesama „Prljavaca“ bila je i „Mi plešemo“ čiji je cilj bio ukazati na potrebe otpora sistemu. Tako gledajući, ova pjesma postala je svojevrsna himna generacije željne promjene u društvu. U tekstu pjesme spominju se problemi poput cenzure, nedostatka slobode govora i represivne mjere vlasti (Janjić, 2019).

Zanimljiv slučaj otpora sistemu uvidio se kod benda Azra i frontmena Johnny Štulića. „Štulić je imal' jednu potrebu da izrazi sebe, posvećujući pjesme drugima, možda nekakvim događajima, s druge strane ulice, s one strane ulice, sa sunčane strane ulice, simo tamo, ali u svakom slučaju, on je uvijek nastojao da on bude u prvom planu (Pletikos, „Kad Miki kaže da se boji“, 2005). „Obično neurednog izgleda, bos, bez love, uvijek s gitarom u nekoj zelenoj vreći, bio je spreman zasvirati bilo gdje“ (Vesić, 2020: 43). Azra je svojim tekstovima i glazbom predstavljala glas mladih koji su se borili protiv konzervativnih društvenih normi i političkih stavova u Jugoslaviji (Vesić, 2020).

Unatoč cijeloj popularnosti koju je stekla, Azra je bila pod pritiskom tadašnjih vlastima, koje su ograničavale slobodu izražavanja i kritičkog mišljenja. Štulić tako 1984. godine napušta Jugoslaviju nakon što je optužen za „neprijateljsku propagandu“. Unatoč tome, Azra je ostavila trajan utjecaj na glazbenu scenu u Jugoslaviji i šire. Njihova glazba i tekstovi i dan danas se slušaju i cijene kao izraz autentičnosti i bunta protiv sistema. Ovaj je sastav pružio glas

generaciji koja je tražila promjene i bila spremna na njih, a i danas novi glazbenici osjećaju njegov utjecaj (Jergović, 2015).

Što se tiče riječkih utjecajnih bendova, nailazimo na Parafe. Rijeka je, kako bila onda, tako je i danas jedan od većih industrijskih gradova koji vrve prljavštinom i smogom, ali oduvijek dobrom muzikom i kulturom. Parafi su takve stvari isticali u svojim pjesmama te su progovarali o socijalnim problemima i socijalističkom načinu života i režimu. Svojim pjesmama „Narodna pjesma“, „Grad“ i pogotovo „Živjela Jugoslavija“ udaraju po režimu i njegovim problematikama. „Narodna pjesma“ bila je jedna od najpoznatijih njihovih pjesama koja zadire u srž tadašnje narodne policije (izv. milicije) te ju ismijava. Grad opisuje stanje u Rijeci kakvo je već navedeno. „Živjela Jugoslavija“ pak je jedna od pjesama koja je podigla tadašnje „glave“ najviše na noge koristeći „izlizane komunističke slogane, na eksplicitan vrlo ironičan način“ (Mihaljek, 2015: 25). Što se onda događa? Dolazi do ogromne povezanosti Parafa i tadašnje omladine. Mihaljek kaže da postoje dva faktora koja su zaslužna za takav razvoj događaja: Rijeka kao pomorska luka u doticaju sa svjetskim događanjima te mogućnost poistovjećivanja. Koji je prema tome ključan faktor? Ogroman broj radnika na jednom mjestu. Mihaljek također kaže da je veliki postotak tih radnika bio sastavljen od mladih ljudi koji su imali veliku povezanost sa punkom i tekstovima pjesama sa kojima su se mogli poistovjetiti (Mihaljek, 2015: 27).

Odnos politike i novog vala u Jugoslaviji dobro ilustrira zgoda bosanskog benda Zabranjeno Pušenje, kada im je tijekom koncerta u Rijeci 1984. godine jedan od zvučnika marke Marshall prestao raditi. Vokalist benda Nele Karajlić, je uvidjevši priliku, tada ironično uzviknuo „crko Marshall“. Kao što je bilo i za očekivati, nakon takve izjave bili su pod reflektorima tiska i medija te naredni koncerti bili su im svi od reda, otkazani (Mihaljević Jurković, 2017: 250 prema Ramet, 2005: 692). „Bratstvo i jedinstvo“ kao glavna parola socijalističke Jugoslavije, najviše se uvidjela u utjecaju bendova novog vala na tadašnje društvo i mlade. Stoga jedinstvo mladih kroz ono što novi val donosi, zapravo je bilo kontra društveno-političkog poretka.

2.3.2. Komisija za šund

Na koji je način politika bila usmjerena prema glazbi novog vala uvelike se moglo vidjeti u takozvanoj „Komisiji za šund“. Komisija za šund stvorena je od strane Komunističke partije Jugoslavije kako bi imala kontrolu nad neprihvatljivim situacijama ili neprihvatljivim tekstovima novonastalih bendova. Policija je dakako vršila klasične metode zastrašivanja i privođenja, dok je „šund komisija“, svoju zadaću izvršavala na način zaprimanja materijala

izdavačkih kuća na uvid. Komisija za šund bila je sastavljena od državnih arbitara čija je obaveza bila provjeriti te ako je po njihovom mišljenju nužno, čak i zabraniti izdavanje određenih tekstova i albuma. Nametnula bi tzv. porez na šund što bi činilo ploču 40% skupljom. Ono što je zapravo bilo problematično u takvom potezu stavljanja etikete šunda bilo je nepostojanje adekvatnih i mjerodavnih mjera za tako nešto. Takve radikalne mjere kod novonastalih bendova izazvale su razne kritike i pobune (Pavela, 2021: 72 prema Barić, 2011: 318).

Na bendove je vršen pritisak nužne promjene naslova pjesama, ali i pojedinih redaka tekstova kako ne bi došlo do tzv. etikete šunda ili drugim riječima oporezivanje ploče. Na taj način došlo je prema Kyaw do „pripitomljavanja umetnica i umetnika“ (Kyaw, 2009: 84). „Sviranje uz nacionalističke simbole ili simbole religiozne konotacije, koje bi pogađalo propisano bratstvo i jedinstvo jugoslavenskih naroda, ali i bilo kakav iskaz bez poštovanja prema Titu ili tzv. narodno-oslobodilačkoj borbi (NOB), koja je predstavljala legitimacijsku osnovu socijalističke Jugoslavije, bilo je jednako kršenju tabua“ (Kyaw, 2009: 85). Primjer reakcije policije i organizatora, pa tako i Jugoslavenske narodne armije desio se na Laibachovom koncertu 1993. godine u Zagrebu na Muzičkom biennalu pod motom „Mi stvaramo budućnost“ kada su pustili film o povijesti Jugoslavije s naslovom „Revolucija još traje“ gdje su prikazivali pornografske scene na platnu (Kyaw, 2009: 86).

Ovdje se može uočiti okorjeli bunt tadašnje mlade generacije kojoj nije bio cilj nužno se suprotstaviti Titovom socijalizmu, već dobivanje slobode i identiteta (Kyaw, 2009: 86). Tako se moglo prepoznati da mladi posjeduju određeni negativan stav prema ondašnjem stanju u državi samim iskazivanjem nezadovoljstva kroz glazbu.

3. Neka obilježja mladih u suvremenoj Hrvatskoj

Iako istraživanja mladih možemo pratiti još od kraja drugog svjetskog rata, za ovaj rad ćemo se fokusirati na novija istraživanja, koja nam mogu dati vrijedne uvide o obilježjima mladih u suvremenom hrvatskom društvu. Tako jedno od novijih sustavnih istraživanja prepoznaje mlade „nositelji demokracije i promjene, te kao najvažniji ljudski resurs gospodarskoga i društvenog razvoja“ (Ilišin i Radin, 2007: 15). Autori su proveli istraživanje temeljeno na društvenim značajkama, problemima, vrijednostima i obrascima ponašanja mladih Hrvatske te su uspostavljali komparaciju mladih i starijih generacija. Dob mladih ispitanika bila je od 15 do 29 godina, dok je dob starijih bila više od 30 godina. Podaci su pokazali kako „mladi nisu

homogena društvena skupina, jer se unutar sebe znatno razlikuju po socijalnom porijeklu, stupnju zrelosti, obrazovnim postignućima i socijalizacijskim uvjetima šire naravi“ (Ilišin i Radin, 2007: 26). Što se tiče političkih vrijednosti i stavova, ustanovljeno je da je poraslo prihvaćanje gotovo svih ustavnih načela, harmonično viđenje politike te institucionalno povjerenje, dok nerad, nedisciplina i neodgovornost smatraju jednim od najvećih društvenih problema (Ilišin i Radin, 2007: 26-27). Kod mladih, počelo je i zapažanje obrazovnih, rodnih i dobnih nejednakosti u hrvatskom društvu i pogoršanja političke zastupljenosti svih marginalnih skupina, ali je oslabljeno razumijevanje demokracije kao i političke participacije i socijalnog aktivizma (Ilišin i Radin, 2007: 27). Što se tiče komparativne analize između mladih i starijih generacija, pokazano je „da su mladi više od starijih iskazali povjerenje u medije, da su tolerantniji spram niza društvenih pojava i skupina koje izazivaju prijepore u hrvatskoj i europskoj javnosti te senzibilniji u pogledu nacionalnih nejednakosti“ (Ilišin i Radin, 2007: 27).

Problemi koji su uočeni kod mladih bili su nepovjerenja u institucije, manje prihvaćanje vrijednosti demokratskog poretka, manje isticanje socioekonomskih ciljeva, manje opažanje korupcije i kriminala te su pokazali manju dozu zainteresiranosti u politiku. Razlozi tih problema posljedica su „različitog ukupnog društvenog statusa i iskustava mladih i starijih“ (Ilišin i Radin, 2007: 27). Zaključno je dokazano da su „mladi pokazali liberalnijima, tolerantnijima i fleksibilnijima, da više vjeruju u potencijale vlastite generacije i da su konzistentno više proeuropski orijentirani, pri čemu upravo svoju generaciju doživljavaju kao jednog od sigurnijih dobitnika hrvatske integracije u ujedinjenu Europu“ (Ilišin i Radin, 2007: 35).

Prema novijim analizama provedenim od strane autorice Ilišin ustanovljeni su neki novi problemi. Analiza se temeljila na četiri provedena istraživanja mladih u Hrvatskoj realizirano od strane Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu iz 1999., 2004., 2013. i 2018. godine. Anketa je temeljena na četiri različite skupine mladih (učenici, studenti, nezaposleni i zaposleni mladi) u dobi od 15 do 29 godina (Ilišin, 2019: 170). Uočava se nejednakost šansi na temelju socioekonomskog statusa. Drugim riječima, imućniji imaju prednost nad onima slabijeg socijalnog statusa što dovodi do poteškoća u zapošljavanju (Ilišin, 2019: 172). Kako bi mladi postali socioekonomski nezavisni, autorica Ilišin u obzir uzima i pitanje osamostaljenja. Ustanovljeno je da se mladi iz svojih domova iseljavaju u prosjeku oko 31. godine života. To je povezano sa nemogućnošću zapošljavanja ili, ako već i jesu zaposleni, slabijih primanja (Ilišin, 2019: 178). Samim time, problemi na koje nailaze su „nejednakost šansi u obrazovanju i nemogućnost ostvarenja obrazovnih ambicija, neusklađenost obrazovnih preferencija mladih

i potreba tržišta rada, raskorak između profesionalnih aspiracija i (ne)mogućnosti njihova ostvarenja, prevelika zastupljenost prekarnog rada te kasno stambeno osamostaljivanje mladih“ (Ilišin, 2019: 186).

3.1. Glazbene preferencije mladih

Glazba oduvijek utječe na mlade ponajviše u pozitivnom smislu, samim time stvaraju se i određene glazbene preferencije. „Ovisno radi li se o glazbi kao sastavnome dijelu zabave, pozadinskom ugođaju svakodnevnih životnih rituala, elementu kojim se iskazuju stavovi i opredjeljenja ili o umjetničkom doživljaju, u svakom od ovih konteksta slušanje rezultira kratkoročnim procjenama sviđanja, odnosno glazbenim preferencijama“ (Škojo, 2019: 34). Glazbene preferencije stvaraju se pod određenim utjecajima, a oni dolaze od strane vršnjaka, medija te same okoline. Također, temelj za usmjeravanje glazbenih preferencija mladih leži u emocionalnim čimbenicima koje se mogu povezati sa depresijom i agresijom (Škojo, 2019 prema Kuntsche, Le Mevel i Berson, 2016).

Stvaranjem nove tehnologije dolazi i do masovnog širenja glazbe koja prodire u živote mladih ljudi. Budući da su mediji jedan od utjecaja širenja glazbe, glazbene preferencije mladih usredotočene su na glazbu koja je u javnost puštena prema tržišnim pravilima i ciljevima (Škojo, 2019: 34 prema Šuran, 2013). Postoje dvije vrste slušanja glazbe. Pasivno slušanje, koje ne zahtjeva nikakav mentalni angažman i preferira ga većina mladih (Škojo, 2019: 34 prema Gaggiolo, 2003; Lamont et al., 2003), te intencijsko slušanje glazbe čija je namjera prezentirati umjetnički doživljaj kao konačni cilj spoznajnog procesa (Škojo, 2019: 35). Istraživanjem provedenim od strane Škojo koje se temeljilo na glazbenim preferencijama srednjoškolaca strukovnih škola i gimnazija, dovelo je do zaključka da su njihove glazbene preferencije usmjerene na popularnu glazbu. Kod gimnazijalaca je ustanovljeno da, četverogodišnjim razvijanjem slušnog znanja i sposobnosti, teže umjetničkoj glazbi i novim zvučnim sklopovima, dok učenici strukovnih škola nemaju takvih tendencija zbog manjka glazbenog obrazovanja (Škojo, 2019: 53).

Postoji određena povezanost glazbenih i političkih preferencija, na što ukazuju i neka istraživanja iz sedamdesetih godina. Autori Jon Brian Peterson i Peter G. Christenson u svojem su članku *Political Orientation And Music Preference in the 1980s* predstavili dvije kvantitativne studije čiji su ciljevi bili istražiti povezanost političke i glazbene orijentacije u 60-

im i 70-im godinama. Prvo istraživanje provedeno je od strane autora Mashkina i Nagyija (1975.) o povezanosti između socio-političkih stavova i omiljenog glazbenog žanra gdje su naišli na vezu između stavova slušatelja glazbe i glazbene preferencije. Prema tome, zaključili su da slušatelji rock i folk glazbe imaju tendenciju odbojnosti prema političkoj glavnoj struji, odbacivanju tradicije i podržavanju individualističkih vrijednosti u društvu (Peterson i Christenson, 1987: 6 prema Mashkin i Volgy, 1975). Tri godine nakon, takva povezanost nije pronađena.

U drugoj studiji autora Fox i Williams (1974.) cilj istraživanja bila je veza između političke orijentacije konzervativno – umjereno – liberalno i stavova spram devet različitih žanrova glazbe, uključujući popularne hitove (TOP 40), rock, country, western, klasičnu glazbu, jazz, folk, blues i glazba protesta. Otkrili su da studenti konzervativnog stajališta više preferiraju popularnu glazbu, ustanovljena je slaba veze liberalizma i country glazbe, dok su pobornici liberalizma veću sklonost pokazali prema folk glazbi, jazzu i bluesu. Također, ustanovljeno je i da konzervativni sudionici više slušaju radio, dok liberalni sudionici više kupuju ploče i slušaju njih (Peterson i Christenson, 1987:6 prema Fox i Williams, 1974).

1984. godine istraživanje su proveli i Peterson i Christenson na studentima *Pennsylvania State University*-a. Osim davanja podatka o spolu, dobi, razini obrazovanja roditelja, veličine grada iz kojeg dolaze i ostalo, također su ispunjavali i skalu političke orijentacije. Od jedan do pet ispunjavali su razinu političke preferencije gdje je jedan označavalo radikalno lijevo, dok je pet označavalo radikalno desno. Također, ispunjavali su i glazbene preferencije kroz 26 kategorija gdje se svaki odnosio na različit žanr glazbe. Zaključili su da sudionici koji su iskazali liberalnu orijentaciju više preferiraju slušanje jazz, reggae, soul, punk i mainstream glazbe te ne preferiraju rock 70-ih i 80-ih (Peterson i Christenson, 1987: 11-12). Također, ustanovljeno je i da je glazba *heavy metal* najmanje popularna među studentima, ali je zanimljiv zaključak da su studenti koji slušaju takvu vrstu glazbe, na odgovor o političkim preferencije zaokružili odgovor „Ne znam/ne zanima me“ (Peterson i Christenson, 1987: 12). Zaključili su da je preferencija glazbe ipak povezana sa političkom orijentacijom te smatraju da bi krivo razmišljali kada bi rekli suprotno.

Istraživanje iz 2019. godine provedeno od strane Filipa Trbojevića za cilj je imalo ukazati na glazbene preferencije mladih studenata Sveučilišta u Zagrebu. U fokusu istraživanja bilo je doznati same glazbene preferencije te u kojoj su mjeri posljedica transmisije glazbenog ukusa s njihovih roditelja. Istraživanje je provedeno putem ankete na prigodnom uzorku studenata Sveučilišta u Zagrebu, različitih sociodemografskih i socioekonomskih pozadina, gdje je

prosječna dob studenata bila 23 godine, te je uzorak iznosio 632 studenta (Trbojević, 2019: 54). Provodeći anketu, istraživanje je pokazalo da mladi danas ponajviše preferiraju rock ili blues te domaću i stranu pop-rock glazbu. Također se ustanovilo da studenti najmanje slušaju i preferiraju turbofolk glazbu (Trbojević, 2019: 57).

Autor je također, u svome radu, za cilj imao provjeriti povezanost socioekonomskih odrednica i glazbenih preferencija studenata. Ustanovljeno je da studenti, čiji roditelji posjeduju viši stupanj obrazovanja, više preferiraju slušanje klasične glazbe i jaza. Što se tiče sličnosti u glazbenim preferencijama roditelja i studenata, rezultati prikazuju da „roditelji studenata najviše preferiraju domaću i regionalnu rock glazbu starijih izvođača (73,6 % očevi; 68,3 % majke), a također vole i stranu rock glazbu starijih izvođača (59,1 % očevi; 47,1 % majke) te domaću tradicijsku glazbu (50,7 % očevi; 55,3 % majke), dok je kod majki prisutan i visok stupanj preferencija domaće pop (zabavne) glazbe novijih izvođača (60,8 %). I očevi i majke najmanje preferiraju hip-hop glazbu (0,7 % očevi; 1,2 % majke)“ (Trbojević, 2019: 60). Zanimljiva stavka ovog istraživanja temelji se na autorovoj pretpostavci da su roditelji studenata odrastali uz Azru, Rolling Stone, Queen i ostale pa tome naginju i danas. Povezujući, autor dolazi do zaključka da postoji čvrsta poveznica između preferencija roditelja i studenata s obzirom da se pokazalo kako studenti više naginju rock i pop-rock glazbi. Samim time, zaključno je da je visoka razina preferencije kod mladih uviđena u slušanju rock i pop glazbe, nego što je u slušanju turbofolk-a (Trbojević, 2019: 62).

Sljedeće zanimljivo istraživanje rađeno je od strane Ane Begić i Jasne Šulentić Begić koje je temeljeno na glazbenim preferencijama mlađih generacija točnije mladih adolescenata u dobi od 13 do 14 godina (Begić i Šulentić Begić, 2022: 144). Ovo istraživanje, također se temeljilo na provedbi ankete između 2020. i 2021. godine nad 200 sudionika (Begić i Šulentić Begić, 2022: 145). Osim otkrivanja glazbenih preferencija, cilj je bio i ustanoviti utječu li na njih i sociodemografske varijable poput spola, bavljenje roditelja glazbom i mjesto življenja te ima li nastava glazbe kakav utjecaj na glazbene preferencije. Rezultati su pokazali da većina učenika svakodnevno sluša glazbu, ali ne posjećuju koncerte. Djevojčice ponajviše preferiraju popularnu glazbu, a poveznica je pronađena i kod utjecaja roditelja. Djeca roditelja koji se bave glazbom više preferiraju slušanje umjetničke i popularne glazbe. Djeca koja borave u gradovima, skloniji su slušanju rock glazbe, dok turbofolk ne preferiraju uopće (Begić i Šulentić Begić, 2022: 160).

Još jedno istraživanje provedeno 2020. godine rađeno od strane autora Šprljan, također se baziralo na poveznici između političke i glazbene preferencije. Rađeni istraživanje putem

ankete na studentima fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (140 sudionika) u dobi od 18 do 30 godina, nastojao je objasniti postoji li poveznica između dvije preferencije. Studenti su tako trebali birati najdraže žanrove glazbe te se rangirati na skali od jedan do devet u koju ideologiju spadaju gdje jedan označava izrazito lijevo, dok devet označava izrazito desno. Politička participacija gledana je kroz kategoriju izlaska na izbore, jesu li članovi stranke ili nevladine generacije, te jesu li sudjelovali u ikakvim aktivnostima poput prosvjeda, potpisivanja peticije itd (Šprljan, 2020).

U rezultatima je ustanovljeno da je najpopularnija glazba pop glazba, dok je najmanje omiljena heavy metal i punk. Također su pokazali i visoku razinu znanja o politici. Potvrđeno je i da im glazba ima značajnu životnu ulogu. Samim time, zaključeno je da su „lijevo orijentirani ispitanici manje skloni popularno-tradicionalnom glazbenom ukusu od desno orijentiranih ispitanika“ (Šprljan, 2020: 21). Ustanovljeno je i da su „politički aktivniji ispitanici skloniji su klasično-modernom glazbenom ukusu“ (Šprljan, 2020: 21). Još jedan od zaključka bio je i da su „lijevo orijentirani ispitanici skloniji aktivnoj političkoj participaciji te da su ujedno i manje skloniji slušanju popularno tradicionalnih žanrova“ (Šprljan, 2020: 25). Zanimljiva stavka ovog istraživanja počiva na tome da „ispitanici koji češće slušaju glazbu i smatraju da ona ima veći utjecaj na njihov život posjeduju i manju razinu političkog znanja“ (Šprljan, 2020: 25).

3.2. Mladi danas i glazba novog vala

O prepoznavanju i značenju koje novi val ima danas kod generacije mladih nema puno istraživanja Iako je novi val kao pokret završio 1980. njegov je odjek još prisutan i među suvremenom generacijom mladih. Istraživanje autorice Ristivojević o tome kako mlađe generacije razumiju i gledaju na novi val, temeljilo se na anketnom istraživanju u kojem se sudjelovalo 52 ispitanika. Svoja pitanja podijelila je u dvije cjeline od kojih se jedna fokusirala na opće znanje o novom valu, dok je druga podrazumijevala vremensko i prostorno svrstavanje novog vala na području Beograda što podrazumijeva pitanja koja se tiču razdoblja novog vala i područje utjecaja novog vala. Autorica kaže da „muzika, kao kulturni fenomen utiče na formiranje lokalnog identiteta (uže ili šire shvaćenog), kao što kontekst i lokalna sredina u okviru koje se muzika stvara, utiču na njen konačni oblik“ (Ristivojević, 2013: 1016). Ispitanike je podijelila u dvije grupe kako bi kasnije mogla raditi komparaciju. U prvoj su grupi bili svrstani ispitanici od 24 do 31. godine, dok su u drugoj bili ispitanici od 15 do 21. godine (Ristivojević, 2013).

Rezultati istraživanja pokazali su da su ispitanici prve grupe uvelike upoznati s pojmom novog vala, ali ga svrstavaju u drugačije kategorije. Prva polovica smatra da je novi val muzički žanr, dok ga druga polovica smatra širim društvenim fenomenom čime se naglašava uzajamna veza između muzike i društva. Glavnina istraživanja nalazi se u međuodnosu između muzike i društva, a ispitanici ga uviđaju u načinu razmišljanja, poimanju sebe i okoline. Također, poveznica je pronađena i u odnosu glazbene preferencije i pogleda na svijet gdje slušatelji iste glazbe, na sličan način gledaju i na okolinu i društvo. Kod prepoznavanja glazbenih grupa novog vala, ispitanici su također bili informirani. Novi val povezivali su sa bendovima poput *Joy Division, Blondie, Duran Duran, Depeche Mode, The Cure, The Police, Billy Idol, The Damned, Clash, Sex Pistols, The Misfits, Ramones* što se tiče stranih izvođača, dok su domaći izvođači bili *EKV, Idoli, Haustor, Električni orgazam, Disciplina kičme, Azra, Obojeni program, Prljavo kazalište, Pekinška patka, Film* (Ristivojević, 2013: 1017-1018).

Ispitanici druge grupe (15 do 21) fenomen novog vala shvaćaju u dvostrukom smislu, „kao pojava koja se povezuje s određenim periodom u prošlom vremenu i vezuje se za osamdesete godine, ali i kao fenomen koji se odnosi na suvremeni period“ (Ristivojević, 2013: 1019). Polovica ispitanika za novi val smatra da je djelovao 80-ih godina, dok druga polovica smatra da je trajao i dva desetljeća, od 70-ih do 90-ih godina. Ubrzo se ustanovilo da mlađe generacije ipak ne poznaju novi val toliko dobro kao starije generacije. Većina ispitanika nisu znali navesti ni jednu glazbenu grupu ni izvođača te novi val striktno povezuju samo s glazbom. Manji dio ispitanika ipak je povezalo fenomen novog vala s umjetnošću i nekim novim načinom razmišljanja te autorica kaže da „takva vrsta percepcije ukazuje na razumijevanje "novog talasa" koje se ne odnosi toliko na konkretan muzički senzibilitet osamdesetih godina, već na inoviranje u ekspresiji unutar različitih umjetničkih formi“ (Ristivojević, 2013: 1020).

4. Metodologija istraživanja

Istraživanje se temelji na eksplorativnom pristupu i kvalitativnoj metodologiji te koristi intervju kao metodu prikupljanja podataka. Cilj istraživanja je saznati kako mladi danas doživljavaju i razumiju novi val. Drugim riječima, istraživanjem se želi ustanoviti što mladi danas znaju o novom valu, kao vrsti glazbe i društvenom fenomenu te na koji ga način doživljavaju. Istraživačko pitanje na koje želimo odgovoriti jest: U kojoj su mjeri mladi danas upoznati s fenomenom novog vala, što novi val za njih predstavlja i kako ga doživljavaju? Posebno pitanje odnosi se na prepoznavanje i odnos prema društveno-političkoj kritici i butnu koji novi val sadrži.

Za odabir sudionika u ovom istraživanju koristilo se tzv. namjerno uzorkovanje. Namjerno uzorkovanje predstavlja pristup odabira sudionika u kojem se koristi strategija odabira sudionika po nekom kriteriju, a odabrani kriterij osigurava veću homogenost ili bolju informiranost sudionika o temi razgovora (Miles, Huberman, 1994).

S obzirom na istraživačko pitanje, selekcija ispitanika provedena je prema sljedećim kriterijima, koje su ispitanici trebali zadovoljiti:

- Slušati glazbu novog vala
- Pripadati populaciji mladih (25-29 godina)

Ispitanici su identificirani putem osobnih poznanstva istraživačice, ali i tzv. „snowball“ tehnike, kako bi se olakšalo identificiranje slušatelje novog vala. „Ova metoda se primjenjuje kada je teško pristupiti subjektima s ciljnim karakteristikama. U ovoj metodi, postojeći subjekti studija regrutiraju buduće subjekte među svojim poznanicima. Uzorkovanje se nastavlja do zasićenja podataka“ (Naderifar, Goli, Gahaljaie, 2017: 2).

U ovom istraživanju sudjelovalo je deset ispitanika u rasponu od 27 do 29 godina. Među njima je bilo šest ženskih i četiri muška ispitanika. Pet od šest ispitanica dolazi sa područja Krapinsko-zagorske županije, dok šesta ispitanica dolazi sa područja Zadarske županije. Od četiri ispitanika muške populacije dvoje ih dolazi sa područja grada Zagreba, dok preostalih dvoje ispitanika dolazi s područja Zagrebačke županije. Svi ispitanici posjeduju visoku stručnu spremu.

Prikupljanje podataka temeljilo se na strukturiranom intervjuu, koji podrazumijeva jedinstven set pitanja i tema koje se postavljaju svakom od ispitanika. Pitanja su kreirana tako da na njih ispitanik ne može odgovoriti samo sa „da“ i „ne“, već daje opširan i sadržajan odgovor (Bognar, 2000: 6). Intervju su se proveli putem video poziva, uživo ili putem skype-a u trajanju od 30 do 45 minuta tokom razdoblja od 29. lipnja 2023. do 15. srpnja 2023. godine. Svi intervjui su snimani putem diktafona. Istraživački postupak je poštivao etički kodeks u društvenim istraživanjima te su primijenjena načela anonimnosti i povjerljivosti. Sudionici su dobili unaprijed pripremljen pismeni informirani pristanak s opisanom svrhom istraživanja rada te su pristali dati intervju.

Pitanja za intervju bila su sljedeća:

1. Što za Vas predstavlja pojam novog vala?
2. Jeste li upoznati sa samim fenomenom novog vala na području bivše Jugoslavije? Ako da, u kojoj mjeri?
3. Kako to da/zašto slušate ovu glazbu? Opišite nam Vaš početak slušanja takve vrste glazbe? Tko/što je počelo utjecati na to da slušate takvu glazbu?
4. Slušaju li ljudi u Vašem društvu takvu glazbu? Koliko je to uobičajeno?
5. Na što Vas asocira novi val?
6. S čime bi povezali novi val? Kao društveno-politički fenomen ili samo kao žanr glazbe?
7. Pričate li o toj glazbi? Ako da, što pričate?
8. Koliko često slušate tu glazbu i u kojim prigodama?
9. Koliko novi val povezujete s nekim buntom? Kakav je to bunt te na što je usmjeren?
10. Može li se taj bunt uočiti i danas? Protiv čega bi taj bunt bio?
11. Koliko Vam je važna ta društveno politička dimenzija? Je li to danas prepoznato među Vašim društvom koje sluša novi val?
12. Koju vrstu glazbe slušate osim novog vala?
  - a) Smatrate li da neka druga glazba danas ima možda veći društveno-politički utjecaj u smislu moguće pobune ili bunta?
13. Za koji bend novog vala s hrvatskog područja smatrate da je bio najutjecajniji i zašto?
  - a) Koji stihovi iz novog vala su Vam najupečatljiviji, najutjecajniji?

Tema novog vala je poprilično jednostavna pa je tako i atmosfera intervjua bila ležerna i pristupačna. Ukoliko su odgovori na postavljena pitanja bili kratki, sudionike se potpitanjima pokušavalo navesti na konkretniji odgovor na što ni jedan sudionik nije imao primjedbe.

5. Rezultati istraživanja

Putem kvalitativne analize istraživanja odnosno intervjua, u ovom će poglavlju biti prikazani rezultati samog istraživanja. Podaci su se kategorizirati u četiri tematske skupine:

1. Razumijevanje i doživljaj novog vala
2. Prepoznavanje društveno-političke kritike i bunta u novom valu
3. Prepoznavanje obilježja glazbenog žanra i stila

Kako bi se zadržala anonimnost sudionika intervjua, pri navođenju iskaza, koristi će se oznake u zagradi će biti oslovljeni slovom I i rednim brojem ispitanika npr. I1, I2, I3 itd.

5.1. Razumijevanje i doživljaj novog vala- utjecaj

Odgovori na pitanje „Što za Vas predstavlja pojam Novog vala?“ su kod svih sudionika ujednačeni. Budući da su svi ispitanici poznavatelji novog vala, za njih novi val predstavljala određeni glazbeni i kulturni pokret 70-ih i 80-ih godina. Samim time na pitanje jesu li upoznati s fenomenom na području bivše Jugoslavije, odgovori su bili potvrdni. Kako bi se ušlo dublje u samu analizu postavljeno je i potpitanje u kojoj mjeri su upoznati sa samim fenomenom. U ovom pitanju odgovori su ipak različiti. „Znala bih nabrojati neke bendove koji pripadaju tom pravcu: *Haustor, Azra, Leb i sol, Šarlo Akrobata, Idoli...*(I1). Drugi sudionik svoj je odgovor dao aludirajući na Veliku Britaniju. „*Jesam, poprilično, kao nekoj vrsti bunta prema tadašnjoj vlasti. Nastao je po uzoru na Engleze. Razvio se punk. Sex Pistolsi, Clash koji su kroz svoje pjesme kritizirali englesku monarhiju i kraljicu i općenito bili kontra sistema. Naravno, u Jugoslaviji to nije bilo toliko radikalno jer je vladao socijalizam, ali ipak kroz neke metafore i skrivene poruke pokazao se određeni bunt prema načinu vladanja*“ (I2).

Što se tiče utjecaja na slušanje takve vrste glazbe ustanovljeno je da utjecaj dolazi iz obitelji i okoline, ponajviše društva. Iz odgovora dijela ispitanika prepoznaje se kako je na njihov odabir glazbe utjecala obitelj. „*Još od malena slušam tu glazbu s obzirom da su mi roditelji generacija novog vala, direktan utjecaj dobio sam od njih*“ (I3). Za druge, veći utjecaj na glazbeni odabir imali su društvo i škola pa su neki od odgovora bili „*Potaklo me društvo i zvuk na koji je lagano plesati i opustiti se*“ (I4). Također, jedna od ispitanica dala je opširniji odgovor u kojem je specifično opisala razlog slušanja takve glazbe. „*U manjoj sam mjeri kroz prijatelje u osnovnoj školi otkrila tu glazbu, tad smo prvenstveno slušali Azru. U srednjoj sam školi, također kroz utjecaj prijatelja, počela slušati više izvođača Novog vala, ponajviše Haustor i samog Darka Rundeka te njegovo kasnije samostalno glazbeno stvaralaštvo. Išla sam na nekoliko Rundekovih koncerata i svaki me put oduševio. S Azrom sam pak dodatno povezala kad sam s prijateljem upisivala Filozofski fakultet u Zagrebu koji je pohađao i sam Štulić pa nam je to na neki način bilo fora- biti buntovan, studirati sociologiju-učiti o komunizmu, hodati istim hodnicima kao Štulić*“ (I1).

Na pitanje razgovaraju li sudionici o toj glazbi s prijateljima ili roditeljima, odgovori su podijeljeni. Od deset sudionika intervjua, pet ih relativno često razgovara, dok preostalih pet ne

razgovara uopće ili vrlo rijetko. S jedne je strane sudionik rekao da „često pričam o novom valu kao nešto što danas nedostaje, promišljanje mladih na kreativan način. Recimo, neke pjesme su čak bile i proroci vremena, poput stiha Hađije su sebi podijelili rejone“ (I3). Lako se moglo uvidjeti da sudionik kroz ove rečenice proživljava neku vrstu nostalgije prema prošlim vremenima i prošloj kvalitetnoj muzici za koju uviđa da je danas rijetka pojava. Također jedan od odgovora bio je i da „smatram da je osobna stvar ljudi koja glazba im odgovara i koju slušaju, s toga, da, o istome ne pričam ukoliko takav razgovor nije pokrenut od strane nekog drugog“ (I8). S druge strane, ova ispitanica dala je do znanja da novi val nije tema rasprave u njezinoj okolini. Ispitanici su također kroz intervju nagovijestili da je njihova politička orijentacija poprilično liberalna što je u suprotnosti sa istraživanjem nastalo od strane autora Peterson i Christenson da mladi koji su liberalno orijentirani više preferiraju slušanje jazz, reggae, soul, punk i mainstream glazbe, a ne preferiraju rock 70-ih i 80-ih godina (Peterson i Christenson, 1987: 11-12).

5.2. Prepoznavanje društvene kritike i bunta-sličnosti i razlike

U ovoj kategoriji cilj je iznijeti rezultate intervjuja po pitanju samog osjećaja bunta. Prvo i glavno pitanje u intervjuu glasilo je „Koliko novi val povezujete s nekim buntom? Zanimljivo je bilo otkriti da od deset ispitanika, devet novi val povezuje s buntom, dok samo jedan ispitanik taj bunt ne prepoznaje točnije ne uviđa ili njegovim riječima „nije me briga“ (I7). Neki od odgovora ispitanika bili su poprilično zanimljivi. Kod odgovora ispitanika pronađene su sličnosti po pitanju povezanosti bunta s novim valom. Jedna od ispitanica povezala je novi val s buntom u kontekstu socijalizma. Njezinim riječima: „ako sam dobro upućena bio je tu bunt usmjeren i prema nekim mainstream temama tekstova u zabavnoj glazbi, a i u protiv izbora pjesama koje su se emitirale na radiju, a i, ako se ne varam, neka vrsta bunta prema uobičajenim i u ono doba opće prihvaćenim normama“ (I5). Druga ispitanica osvrnula se na samu rock glazbu za koju smatra da je ona općenito izraz nekog bunta. „Ako je onih godina postojao neki bunt, rekla bih da je barem dijelom bio usmjeren protiv Partije (kulturnjaci su za režim uvijek opasna bića), no ako dodamo činjenicu da ni Štulić ni Rundek nisu sudjelovali u Domovinskom ratu i da su stilom sličniji hipijima i pacifistima, onda to mogu povezati s njihovim generalnim buntom protiv onoga što bismo danas nazvali „establišment“ (I1). Još jedan ispitanik slaže se sa stavom da je taj bunt usmjeren prema tadašnjem režimu odnosno njegovom „jednoumlju“, ustaljenim tradicijama i nelogičnosti tadašnjeg sistema, kao

posljedica ekonomske i političke krize u državi“ (I10). Bunt je, prema mišljenju sudionika bio usmjeren protiv politike i socijalističkog režima u Jugoslaviji, njegovim nedostacima i lošoj ekonomskoj situaciji. Povezujući stajalište ispitanika sa postojećom literaturom može se potvrditi da je glazba novog vala uvelike povezana s buntom. Prema Vesiću, novi val u Jugoslaviji bila „kulturna pobuna protiv gluposti sistema, bez namjere da je osporava“ (Vesić, 2020: 287).

Sljedeće pitanje odnosilo se na današnje viđenje bunta te ako postoji protiv čega bi i bio. Ispitanici su i ovdje pokazali različito mišljenje. „*Populacija mladih ljudi uvijek je buntovna prema nekome i nečemu, to je po meni za očekivati, no kako nisam u doticaju s mlađom generacijom (15-20), ne znam protiv čega se bune. Vjerojatno protiv klimatskih promjena i političke nekorektnosti*“ (I1). Također još jedan od odgovora bio je: „*Zapravo vrlo teško, s obzirom da je današnji sustav i vrijednosti morala, a i mlađih generacija vrlo otupljen odnosno, mladi su povodljivi i praćenje tik toka i ostalih društvenih mreža te današnji ukus mladih u glazbi ni na koji način ne stvara bunt prema sistemu, vladajućima, nepravdi i slično, vrlo često se sve svodi na „facebook ratnike*“ (I3). Poneki ispitanici ipak vide određenu dozu bunta i danas te smatraju da se ista ta glazba može i danas primijeniti po pitanju političkih i društvenih problema u državi.

Također, još jedno od pitanja koje se ticalo bunta bilo je smatraju li da danas neka druga vrsta glazbe možda ima veći utjecaj u smislu pobune ili bunta te na koju točno misle. Svi sudionici zadivljujuće, su odgovorili isto. Hip-hop i rap žanr. Ispitanici smatraju da to nikako nije ni približno učinkovito ni utjecajno kao što je novi val bio nekad. Raperi svoj stav iznose kroz humorističan način ne nužno osuđujući ili prozivajući ikoga već se kroz šalu „zabavljaju“ sa današnjom situacijom u državi. Jagatić u portalu Nacional.hr provodi intervju na temelju hip hop glazbe i njegove moguće poveznice sa buntom. Sudionica intervjuja Maja Trstenjak kaže da je takva vrsta glazbe „odraz i glas jedne generacije, njenih navika i načina života. Također je jedan od prvih žanrova koji se, zahvaljujući internetu i društvenim mrežama, paralelno u Hrvatskoj razvijao sa svjetskom scenom, dok su se glazbenici samostalno educirali i stekli produkcijske, autorske i izvođačke kvalitete koje su na veoma zavidnoj razini“ (Jagatić, 2021). Jagatić također navodi da je „hip hop nastao na ulici kao svojevrsni izraz kritike društva pa je bilo nekako logično da preuzme rokerski bunt“ (Jagatić, 2021).

Na sljedeće pitanje, koja podrazumijeva važnost društveno-političke dimenzije i je li isto prepoznato među društvom u kojem se kreću, sudionici su iskazali različita mišljenja. Ispitanica koja je ujedno i sociolog rekla je da je „često svjesna društveno-političke klime u sklopu koje je nastalo neko umjetničko djelo, no često tu klimu ignoriram. U slučaju novog vala rekla bih da on u meni uvijek stvori romantičnu auru zlatnih dana Jugoslavije koja se pretvori u vid nostalgije. Da mogu birati kad ću se roditi, voljela bi mladost provesti u tom razdoblju u Zagrebu. Društvo koje sluša novi val većinski su ljevičari“ (I1).

Drugi pak ispitanici smatraju da društveno politička dimenzija nije toliko važna te „ako mi se nešto sviđa to slušam, naravno ako ta dimenzija postoji to mi je samo plus“ (I10). Još jedan odgovor glasilo je i „matram da je prije bila važna kako bi se to doba bolje razumjelo, danas više i nije“ (I9). Preostali odgovori uglavnom su rekli isto. Zanimljiv odgovor bio je i „fenomen koji sam primijetila u našem društvu je da se svi volimo fino izraziti i iznijeti svoje ideje u svojoj sigurnoj okolini, ali često ne ostanu baš tamo, vise u zraku. Nedostatak hrabrosti i zasićenosti lažnim zadovoljstvima nas drže u nekom međuprostoru bez akcije“ (I6). Jedna od sudionica je u ovom odgovoru pronašla i trenutak za našaliti se pa je spomenula da joj „društveno-politička dimenzija nije važna. Smatram da se društvo sve više miče od politike i jednostavno uživa u glazbi. Ništa mi više nije važno, našao sam dobar bend“ (I8).

5.3. Prepoznavanje obilježja glazbenog žanra i stila-asocijacije

Novi val kod ispitanika pobuđuje i određene vrste asocijacija poput mladeži Jugoslavije, bunt protiv sistema, neka bolja vremena, kvalitetnu glazbu, ismijavanje režima, ali i određene bendove poput Azre, Zabranjenog pušenja, Prljavog Kazališta itd. Tako je jedna od ispitanica odgovorila „,,Podsjeća me na mladež Jugoslavije, na čiju mladost u kasnim i liberalnim danima SFRJ-a gledam pomalo nostalgично. Asocira me na Zagreb kao središte kulture bivše Jugoslavije, na vibrantan svakodnevni život u našem glavnom gradu, na rock i neke možda jednostavnije dane, na prije početka etničkih sukoba i rata na području Jugoslavije“ (I1). U manjoj su mjeri ispitanici odgovorili da ih novi val ne asocira na ništa drugo doli same glazbe.

Pitajući ispitanike za koje bendove smatraju da su najutjecajniji i zašto odgovori su se vrtjeli oko istih bendova. Mada, svako je našao svoje razloge zašto smatraju da je taj bend ili bendovi najutjecajniji. Prema tome, jedan od odgovora bio je „Prljavo Kazalište sigurno. Zato što je

svoj bunt u pjesmama u Jugoslaviji prenio i na raspad Jugoslavije kada su sigurno bili predvodnici jednog bunta protiv represije vojske i Jugoslavije općenito“ (I2). Od većine odgovora koji su kružili oko Azre i Prljavog kazališta, zanimljiv odgovor dala je ispitanica koja je jedina spomenula bend EKV odnosno Ekatarina Velika. „Uz to što su bili virtuozi i mogli se odgurati u drugom smjeru, odabrali su bunt. Tekstovi EKV-a za mene osobno su upečatljiviji i životopisniji za opis tadašnjeg sociološkog stanja društva. EKV predvodio je mračnu stranu Beograda, sve mlade koji su odrasli u bojazni od radikalne vlasti. Od radikalnog vrsta nastalo je i radikalno dno-EKV“ (I6).

U istraživanju, bitno je bilo saznati smatraju li ispitanici da je novi val samo žanr ili i društveno-politički fenomen. Sudeći po odgovorima, novi val je i jedno i drugo. Jedna ispitanica dala je zanimljiv odgovor gdje smatra da je novi val „fenomen svoje vrste. Smatram da je na našim prostorima novi val dao najbolje od glazbe jer glazbenici nisu samo dečki za gitarom, već djeca u kojoj se stvarala nezadovoljština jer su bili ogorčeni, pogotovo u stvaranju, što je eventualno stvorilo još veći bunt. Ljutnja nekad može biti snažan motiv i zato mislim da je glazba novog vala izražavala stvarno stanje stvari u društvu. Djeca koja nisu mogla pričati za sebe, pričala su kroz glazbu, a koncerti su bili svojevrsni protesti“ (I6). Da je fenomen novog vala i društveno-politički fenomen i žanr glazbe smatra i još jedan ispitanik koji kaže da se novi val nije nalazio samo u glazbi. „Top lista nadrealista i novi val su nešto što povezuje novi val i bivšu Jugoslaviju, ismijavanje nekih „opće narodnih floskula“ i sustava razmišljanja i djelovanja, ali samim time i žanr glazbe“ (I3). Jedan od odgovora također je bio i „uvijek je neki glazbeni pokret povezan s politikom“ (I8).

U ovom je intervjuu prvi puta spomenuto i metaforičko značenje novog vala u smislu protesta. Glazbenici su protestirali ne na ulicama, ne kroz parole, viku i galamu, već kroz pjesmu što možemo nazvati i „mirnim protestom“. Povezujući s literaturom, Habuš smatra da je to istina. „Naime, upravo je Novi val i masovno okupljanje mladih na ulicama bio povod za razvojem njihovog djelovanja, a kasnije i utjecaja na bitna pitanja vezana uz državu i vlast“ (Habuš, 2016: 42-43).

6. Rasprava

Cilj ovakvog istraživanja bio je ustanoviti u kojoj su mjeri mladi danas upoznati s fenomenom novog vala i njegove poveznice sa buntom u vrijeme bivše Jugoslavije. Nužni kriteriji koje su ispitanici trebali zadovoljavati bili su da budu slušatelji novog vala te da spadaju u kategoriju raspona godina od 25 do 27. Prema Reynoldsu, novi val glazbena je i kulturna struja nastala u Europi sredinom 70-ih godina i nastavio se kroz 1980-e (Reynolds, 2005: 358). Odgovori ispitanika poklapali su se sa takvom definicijom gdje također smatraju da je to kulturni i glazbeni pokret kojega su najviše svrstavali u 70-e i 80-e godine. Gledajući dublje, rezultati ovog istraživanja daju neki noviji odgovor nego što su davali ispitanici istraživanja napravljenog od strane Ristivojević gdje su, govoreći o novom valu kao žanru glazbe ili društvenom pokretu, odgovori bili podijeljeni. U njezinom istraživanju prva polovica smatra da je novi val muzički glazbeni žanr, dok ga druga polovica smatra širim društvenim fenomenom čime se naglašava uzajamna veza između muzike i društva (Ristivojević, 2013). U ovom istraživanju, ispitanici su smatrali da je fenomen novog vala i jedno i druge te ujedno što je žanr glazbe, također je i društveno-politički fenomen gdje su glazbenici bili prožeti nezadovoljstvom ondašnjim stanjem u državi. Prema Bariću, pjevači su kritizirali tadašnji politički sustav i društvene probleme, poput nezaposlenosti, korupcije i siromaštva (Barić, 2011).

Utjecaji na slušanje takve vrste glazbe, prema odgovorima ispitanika potječu iz obitelji i društva. Obitelj koja je živjela u vrijeme Jugoslavije, te društva koje je i danas na neki način željno promjene. Ono što su roditelji slušali kod kuće, slušalo je i njihovo dijete. Psihološki je lako povezano da ono što te okružuje postane dio tvoje svakodnevnice. Povezujući sa istraživanjem Trbojevića, roditelji itekako utječu na glazbene preferencije te mladi bivajući u okruženju roditelja, više preferiraju rock glazbu ili glazbu koju slušaju u krugu obitelji (Trbojević, 2012: 62). Društvo, bilo kroz školu ili kroz igre u parku također ima utjecaj. Djeca dolaze jedna do drugih sa novim saznanjima o nekim stvarima bilo to glazba, bilo to film ili knjiga ili bilo što drugo, društvo će uvijek imati utjecaja. U vrijeme Jugoslavije, društvo željno promjene okupljalo se na određenim mjestima kako bi zajedno nastojalo prikazati negativnu stranu režima.

Nastojeći saznati utjecaj novog vala danas također je odgovarano i na pitanja poput za koji bend smatraju da je najutjecajniji te koju vrstu glazbe osim novog vala još slušaju. Ustanovljeno je

da nisu previše izbirljivi po pitanju glazbe i ne slušaju nužno samo nešto što je kritički nastrojeno prema društvu i politici već su odgovori bili poprilično klasični poput „slušam sve“. Također, kao najutjecajnije bendove očekivani odgovori bili su Prljavo kazalište, Azra i Haustor. Razlog koji stoji iza odabira tih bendova baš i leži u tom buntovništvu i otporu sistemu. Uočeno je da su im nabrojani bendovi najdraži baš iz razloga što su zapravo i bili utjecajni u doba Jugoslavije. Što su govorili ono što drugi misle, a ne smiju reći, na neki indirektan način skriveni iza pjesama. To se također može poklopiti sa istraživanjem Ristivojević gdje su ispitanici kao bendove novog vala spominjali EKV, Idole, Haustor, Električni orgazam, Disciplina kičme, Azra, Obojeni program, Prljavo kazalište, Pekinška patka, Film (Ristivojević, 2013: 1017-1018).

Glavnina istraživanja temeljila se na iskazivanju bunta kroz pjesme novog vala. Većina odgovora ispitanika poklapa se sa samim smislom i djelovanjem novog vala kada je u pitanju bunt. Kyaw također kaže da bunt tadašnje mlade generacije nije imao cilj nužno se suprotstaviti Titovom socijalizmu, već dobivanje slobode i identiteta (Kyaw, 2009: 86). Jedan od sudionika bunt je povezao prvotno sa Velikom Britanijom zatim sa bivšim Jugoslavijom što je također pokrijepljeno literaturom. Fryer tvrdi da su Sex Pistols-i koje je ispitanik također spomenuo, pružali otpor političkom vodstvu Velike Britanije svojim „ljutitim tekstovima, indirektnim prijezirom i neformiranom političkom mišlju i zvucima očaja (Fryer, 1986: 2).

U današnje vrijeme mladi drugačije gledaju na postojanje bunta. Na to pitanje odgovori su bili različiti. Dok je jedna strana smatrala da definitivno da, po pitanju današnje korupcije, kriminala i sveukupnog lošeg stanja u državi, druga strana pak je smatrala da to ipak nije na stvari te da su današnje mlade generacije više zaokupljene vlastitim izgledom i društvenim mrežama nego što su stvarnim problemima koji ih okružuju. Prema novijem istraživanju, po pitanju korištenja društvenih mreža, one su postale standardan dio života. Istraživanje provedeno od strane Ane Rotim, pokazalo se da današnja mladež svoju ovisnost o društvenim mrežama ne može prepoznati jer su postale svakodnevna rutina (Rotim, 2017: 57). Povezujući izjavu sudionika sa istraživanjem autorice Rotim, može se potvrditi da je postalo važnije „dokazati i pokazati savršene trenutke u životu samo u online verziji gdje su svi negativni i loši trenuci izbrisani i nepostojeći, s krajnjom željom da se postigne što veći broj reakcija divljenja ispod objave“ (Rotim, 2017: 56), nego što je baviti se bitnijim problemima današnjice kao što su problemi navedeni od strane Ilišin. S druge strane, Ilišin provodi istraživanje po pitanju društvenih problema mladih te kaže da se „pokazalo da kao najveći problem većina mladih ističe

nezaposlenost“ (Ilišin, 2007: 57). Također navodi i da „najveći broj mladih ispitanika smatra da su najveći problemi njihovih vršnjaka u Hrvatskoj nizak životni standard, nedostatak životne perspektive i nezaposlenost“ (Ilišin, 2007: 57). Može se zaključiti da polovica ispitanika smatra da neka određena pobuna postoji, dok druga smatra da su mladi više ovisni o društvenim mrežama nego što su o stvarnim društvenim problemima.

Novija istraživanja pokazuju da problemi koji su postojali 2007. godine postoje i danas te Ilišin kaže da „u pogledu socioekonomskog osamostaljivanja, kao potencijalni problemi detektirani su nejednakost šansi u obrazovanju i nemogućnost ostvarenja obrazovnih ambicija, neusklađenost obrazovnih preferencija mladih i potreba tržišta rada, raskorak između profesionalnih aspiracija i (ne)mogućnosti njihova ostvarenja, prevelika zastupljenost prekarnog rada te kasno stambeno osamostaljivanje mladih“ (Ilišin, 2019: 186). Ovakvi problemi mogu se povezati sa izjavama jednog dijela ispitanika koji smatraju da bunt danas postoji po pitanju lošeg stanja u državi.

Također većina ispitanika odgovorila je da se današnji bunt može pronaći kod rap izvođača. U današnje vrijeme nailazimo na problem s kojim se, sudeći po izvorima iz portala i članaka, nalaze većinom rap izvođači. Tako je novija situacija koja se desila u Hrvatskoj tzv. „cancel culture“ ili „kultura otkazivanja“ u kojoj se našla poznata rap grupa Tram 11. „Rob Henderson je u Psychology Today opisao kulturu otkazivanja kao završetak karijere jednog pojedinca ili prihvaćanje odgovornosti pojedinca za svoje nemoralno ponašanje. Nju prvenstveno koriste mlađe generacije korisnika društvenih mreža“ (Mijatović, 2021: 4).

Portal Liberal.hr objavio je članak novinara Marija Nakića na temu kulture otkazivanja odnosno otkazivanja grupe Tram 11. Nakić smatra da „da bi kultura otkazivanja zaživjela, potrebni su influenceri koji su u pravilu zadojeni ideologijom“ (Nakić, 2022). Smatra da, u ovome slučaju, ulogu influencera igraju novinari koji su bitan faktor glazbenicima i umjetnicima te su svojim negativnim recenzijama utjecali na izdavačku kuću Menart kako bi ukinuo suradnju s grupom Tram 11 nakon što im je odobrio puštanje albuma u javnost znajući o kakvom radikalnom tekstu pjesama se radi. Činjenica je da Tram 11 raspolaže poprilično desničarskim stavovima, ali to nije razlog zbog kojeg se nekoga može „otkazati“. Tu se dovodi u pitanje problematike prava glasa i slobode govora u zemlji koja je demokratska i koja ne bi smjela biti pristrana već objektivna, dopuštajući svima jednaka prava.

7. Zaključak

Novi val kao glazbeni pokret zapravo je i postao neka vrsta fenomena ponajviše u sociološkoj i kulturnoj sferi, ali i društveno-političkoj. Vrijeme Novog vala težilo je promjenama u društvu, širenju slobode i prava izbora, širenje mogućnost. Mladež Jugoslavije, slušajući pjesme Novog vala težila je nekom buntovništvu i želji za promjenom. Bendovi poput Azre, Prljavog kazališta, Parafa, Termita, Bijelog dugmeta, Haustora, Filma svoju su zadaću kao građanina Jugoslavije, ispunjavali kroz glazbu ukazujući na ekonomske, ali i društvene probleme socijalističke države Jugoslavije. Kritizirali su državu na svojstven način, kroz pjesmu. Kritizirali su vlast i vladajuće, kritizirali su politiku i samu državu, kritizirali su represivne metode koje su u Jugoslaviji često bile primjenjivane ukoliko bi netko proturječio ičemu vezanom za tadašnjeg predsjednika Jugoslavije, Josipa Broza Tita. Začuđujuća je činjenica da je Jugoslavija kao jedna socijalistička država koja raspolaže jednoumljem i jednostranačju, dopustila ikakvo prodiranje Zapada, a kamoli utjecaj samih bendova.

Na temelju podataka dobivenih ovim istraživanjem može se zaključiti kako novi val i dalje živi, a ako nakon 40-ak godina i dalje opstaje, sigurno će opstati i još duže. Podaci našeg istraživanja pokazuju kako dio mladih danas zna za novi val i konzumira novovalnu glazbu redovito. Iako su neki sudionici intervjuja davali štire odgovore i dalje se moglo zaključiti da ipak znaju za novi val i slušaju pjesme novog vala, što zapravo potvrđuje tezu da takve pjesme i dalje žive i dalje bude bar neke osjećaje kod mladih ljudi. Kada govorimo o društveno-političkoj kritici i buntu, bunt danas nije toliko intenzivan, i ne povezuju ga s novovalnom glazbom. Bunt kao takav danas se ne može pronaći, ali se može pronaći kritika sistema. Ne na oštar i osuđujući način kao što je to radio novi val, već na humorističan, ali u nekim pjesmama i depresivan način. Većina sudionika na odgovor o tome postoji li kritika danas u nekom određenom žanru glazbe, spomenuli su žanr hip-hopa, što je i donekle istina. Današnji tzv. reperi iskazuju neku vrstu kritike vlasti, koja je danas demokratska ili bi barem trebala biti. Ono što se prije zvalo represivna metoda danas se zove „cancel culture“ odnosno „kultura otkazivanja“. Pa tako ukoliko neko načini nažao nekom utjecajnijem, ne nužno vlasti, društvo će se potruditi da bude otkazan.

Samim time, zaključak je da bunta kakvog smo poznavali u Jugoslaviji koji je izražavao novi val krajem sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, danas nema u takvom obliku. Možda zbog demokratske države u kojoj društvo posjeduje sve slobode koje su u socijalističkoj

Jugoslaviji tražene, sve mogućnosti koje požele, a možda i zbog toga što su ljudi sve manje zainteresirani za poteze države i vlasti i nisu voljni boriti se kao što su se mladi prije borili. Nalazimo se u vremenima u kojima prevladavaju društvene mreže pa se postavlja pitanje je li mladima bitniji izgled na društvenim mrežama, od stvarnih problema današnjice.

Sudionici intervju veliki su poznavatelji i slušatelji glazbe novog vala pa samim time njihovi odgovori i leže u nekoj potrebi za buntom. Generacije koje su ispitane u ovom istraživanju, svrstavaju se u poslijeratne generacije čija je potreba za nužnom promjenom i dalje jaka. Gledajući današnje mlađe generacije (15 do 20) godina zaključuje se da više tome ne nagnju. Činjenica je da i u današnje vrijeme ne postoje jednaki problemi kao što su postojali onda. Da, društveno-politički poredak u kojoj danas boravimo također pokazuje ekonomske i društvene probleme, koji posebno zahvaćaju mlade, poput nezaposlenosti i socio-ekonomske nesigurnosti i koji rezultiraju i rastom siromaštva i migracija, ali imaju jedne od najvažnijih stavki demokratske države, a to je sloboda govora i sloboda izražavanje te dakako i pravo na izbor. Ono za što su se mladi nekad borili, danas je postignuto, samo što neovisno o vrsti vlasti, kakav god režim u državi postojao, nikada svima neće pružiti zadovoljstvo te će nekolicina uvijek biti nezbrinuta i nezadovoljna.

Ograničenje ove studije je u malom broju ispitanika. No, kao eksplorativna kvalitativna studija, nije imala namjeru dati reprezentativne podatke, nego pružiti dublje uvide u razumijevanje i značenje koje jedan društveni i glazbeni fenomen ima među mladima danas, kao i otvoriti istraživačka pitanja za buduća istraživanja.

8. Literatura

Knjige:

- Barić, V. (2011): *Hrvatski PUNK i Novi val*. Zagreb: vlastita naklada.
- Bognar, L. (2000). *Kvalitativni pristup istraživanju odgojno - obrazovnog procesa*. U: M. Matijević (Ur.). Zbornik radova Učiteljske akademije u Zagrebu (str. 45-54). Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.
- Hebdige, D. (1979) *Subculture- the meaning od style*. London.
- Ilišin, V i Radin, F (2007) *Mladi: problem ili resurs*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Ilišin, V. (2019) *Neki problemi društvene integracije mladih u Hrvatskoj*. U: V. Puljiz (Ur.) Socijalno-demografska reprodukcija Hrvatske. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
- Janjatović, P. (2007) *Yu Rock Enciklopedija*. Beograd: autorsko izdanje.
- Janjetović, Z. (2011) *Od internacionale do komercijale: popularna kultura u Jugoslaviji: 1945-1991*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
- Kyaw, Na. (2009) „*Računajte na nas: "Pank i novi talas / novi val u socijalističkoj Jugoslaviji"*”. U: Društvo u pokretu (zbornik radova). Novi Sad: Cenzura.
- Miles, Matthew B. i Huberman, Michael A. (1994) *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Paasche, J. (2012) *Are We Not New Wave? Modern Pop at the Turn of the 1980s*. Popular Music and Society
- Ramet, Sabrina P. (2005) *Balkanski Babilon. Raspad Jugoslavije od Titove smrti do Miloševićeva pada*. Zagreb: Alinea,
- Reynolds, S. (2005) *Rip it up and start again: Postpunk 1978-1984*. Faber and Faber. UK.
- Savage, J. (1991) *England's Dreaming: Anarchy, Sex Pistols, Punk Rock, and Beyond*. New York: St. Martin's Griffin.
- Vesić, D. (2020): *Zamisli život – Novi val, prva generacija*. Naklada Ljevak, Zagreb.

Članci:

- Božilović, J. (2013) “Novi talas u Jugoslaviji: socio-politički kontekst”. FACTA UNIVERSITATIS. *Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History* 12 (1): 69–83.
- Begić, A. i Šulentić Begić, J. (2022). Glazbene preferencije mlađih adolescenata. *Metodički ogleđi*, 29 (1), 143-165.

- Frayer, P. (1986) Punk and new wave od British rock: Working class attitudes. *Popular Music and Society*, 10(4), 1-15.
- Mihaljević Jurković, M. (2017): The origin and the development of the „New wave“ music in Yugoslavia. *Journal of the Association of History Students*, Vol. 1.
- Mulej, O. (2011) We Are Drowning in Red Beet, Patching Up the Holes in the Iron Curtain”: The Punk Subculture in Ljubljana in the Late 1970s and Early 1980s. 38(2): 373-389.
- Naderifar, M., Goli, H., & Ghaljaie, F. (2017). Snowball Sampling: A Purposeful Method of Sampling in Qualitative Research. *trides in Development of Medical Education*, 14(3): 1-4.
- Peterson, J. B. i Christenson, P. G. (1987) Political orientation and music preference in the 1980s. *Popular Music and Society*, 11(4), 1-17.
- Ristivojević, Marija (2013) "Novi talas' u percepciji novih generacija". *Etnoantropološki problemi*, 8(4): 1013–1024.
- Škojo, T. (2019) Odnos glazbenih preferencija srednjoškolaca, glazbenog obrazovanja i sociodemografskih varijabli. *Metodički ogledi*. 26(2): 33-58.

Diplomski radovi:

- Berislavić, M. (2020) *Transformacija hrvatske rock glazbe kao dio općih kretanja u hrvatskoj popularnoj kulturi (1985. do 2005.)*. (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet..
- Habuš, A. (2016) *Subkultura mladih osamdesetih godina u Hrvatskoj prikazana u romanu "Polusan" Ratka Cvetnića*. (diplomski rad). Rijeka: Filozofski fakultet.
- Hodžić, E. (2014) *Interpretacija urbane kulture: studija slučaja zagrebačkog novog vala*. (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet..
- Janjić, M. (2019) *Društvo, politika, grad: Odnos prema socijalističkoj svakodnevnici u stihovima Prljavog kazališta*. (seminarski rad). Zagreb: Filozofski fakultet..
- Mihaljek, N. (2015): *Novi val u glazbi kao odgovor na društveno – političke promjene u Jugoslaviji 1980-ih godina*. (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet..
- Mijatović, I. (2021) *Kultura otkazivanja*. (diplomski rad). Varaždin: Sveučilište Sjever.
- Mitrović, K. (2022) *Punker, novi val i generacija Z - sličnosti i razlike*. (završni rad) Osijek: Akademija za kulturu i umjetnost.
- Pavela, D. (2021) *Glazbeni pravci kao indikatori društvenih promjena; punk i novi val u svijetu i Jugoslaviji*. (diplomski rad). Split: Filozofski fakultet.
- Pavković, D (2021). *Yugoslav New Wave, 1980-1985*. (diplomski rad). Beč: Central European University.

Rotim, A. (2017) *Društvene mreže i slobodno vrijeme: ovisnost ili stil života?* (diplomski rad). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Trbojević, F. (2019) *Kulturni kapital mladih: aspekti glazbene konzumacije studenata iz Sjeverozapadne Hrvatske.* (diplomski rad). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Šimonović, R. (2021) *Fenomen i značaj Novog vala u odnosu na društveno-povijesni kontekst njegovog nastanka i razvoja.* (diplomski rad). Rijeka: Filozofski fakultet.

Šprljan, L. (2020) *Povezanost glazbenih preferencija i političkog ponašanja studenata Sveučilišta u Zagrebu.* (diplomski rad). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Internetski izvori:

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2021) Novi val. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44292> (pristupljeno 21.7.2023.)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (2021) Novi val. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=70580> (pristupljeno, 21.7.2023.)

Jagatić, Dubravko (2021) Kako je rock nestao, a na mjesto hip hopa, novog izraza bunta, dolazi trap. *Nacional.hr* 16. siječnja 2021. <https://www.nacional.hr/kako-je-rock-nestao-a-na-mjesto-hip-hop-a-novog-izraza-bunta-dolazi-trap/> Pristupljeno 29.8.2023.

Jergović, Miljenko (2015) Azra: mala škola političkog mišljenja. *Autograf.hr* 5. studenog 2015. <https://www.autograf.hr/azra-mala-skola-politickog-misljenja/> Pristupljeno 30.7.2023.

Nakić, Mario (2022) Kultura otkazivanja stigla u Hrvatsku. Kakvi su rezultati? *Liberal.hr* 24. siječnja 2022. <https://www.liberal.hr/tram-11-menart-kultura-otkazivanja-glazba-hip-hop-128> Pristupljeno 25.8.2023.

Pletikos, I. (2006) *Kad Miki kaže da se boji.* HRT.

Sažetak

Fenomen Novog vala uvelike je utjecao na društvo ponajviše 70-ih, ali i 80-ih godina. Sam utjecaj uočavao se kod porasta buntovništva mlade populacije ljudi koji su slušali glazbu koja je takav stav također iznašala. Popularna glazba postala je medij političke komunikacije, ali i načina identifikacije tijekom i nakon rata u Hrvatskoj za nezavisnost od Jugoslavije. Šire područje istraživanja u radu bit će hrvatsko društvo, društvo prostora bivše Jugoslavije, nezadovoljstvo socijalističkim režimom bivše Jugoslavije te akteri novog vala. Cilj ovog empirijskog istraživanja je dokučiti, putem intervjua, način na koji mladi danas doživljavaju fenomen novog vala te imaju li pjesme novovalnih bendova i dalje neki utjecaj na njih. Prvi dio rada obuhvaća teorijski okvir novog vala, njegov nastanak, društveno-politički utjecaj te same aktere. Drugi dio, u svom fokusu ima rezultate provedenih intervjua mladih generacija slušatelja žanra novog vala. Provedbom intervjua ustanovljeno je da su današnje mlade generacije podosta upoznate sa samim fenomenom i njegovim djelovanjem.

Ključne riječi: *fenomen novog vala, društvo, mladi, Jugoslavija, buntovništvo*

Abstract

The New Wave phenomenon greatly influenced society mostly in the 70s, but also in the 80s. The influence itself was observed in the increase in the rebellion of the young population of people who listened to music that such an attitude also evoked. Popular music has become a medium of political communication, but also a way of identifying during and after the war in Croatia for independence from Yugoslavia. The wider area of research in the work will be Croatian society, the society of the former Yugoslavia, dissatisfaction with the socialist regime of the former Yugoslavia, and the actors of the new wave. The aim of this empirical research is to figure out, through interviews, the way young people today experience the phenomenon of the new wave and whether the songs of new wave bands still have some impact on them. The first part of the work includes the theoretical framework of the new wave, its emergence, the socio-political influence, and influence of these actors themselves. The second part, in its focus, has the results of conducted interviews of young generations of listeners of the new wave genre. By conducting the interview, it was found that today's young generations are quite familiar with the phenomenon itself and its actions.

Keywords: *New Wave phenomenon, society, youth, Yugoslavia, rebellion*